

KRITISKE ANALYSER

Af økonom, cand. Scient. Adm. Henrik Herløv Lund,
kendt fra Den Alternative Velfærdskommission

www.henrikherloevlund.dk

herloevlund@mail.dk

DRØMMEN OM NEOLIBERALISMEN OG MARKEDSSTATEN.

Intro:

- *Ifølge neoliberalisten Henrik Fogh Rasmussen er det på tide at sige farvel til velfærdsstaten og goddag til en markedsstat i stedet. For velfærdsstaten. Påstanden er, at kun gennem markedsstaten kan vi klare de økonomiske udfordringer og globaliseringen og at velfærdsstaten er ved at miste opbakning.*
- *Men rygterne om velfærdsstatens er stærkt overdrevne. De udspringer dybest set ikke af økonomisk nødvendighed, men er et udtryk for at arbejdsgiverne og de borgerlige partier i stigende grad undsiger det sociale og politiske kompromis om velfærdsstaten. Det sker ikke mindst under indtryk af neoliberalismen - en magtfuld ideologisk tro på et stærkt og ureguleret marked i en rendyrket kapitalisme, der i en årrække har domineret den økonomiske tænkning og politik i den vestlige verden.*
- *I sin egen forståelse handler om neoliberalisme og markedsstat om at øge vækst og velstand" ved at frisætte markedets dynamik " og om at frigøre kapitalismen fra "statens snærende bånd" ved at skabe øget konkurrence og mere markeds effektivitet ikke mindst i den offentlige sektor. Problemet er blot, at neoliberalismens drøm om frigørelse af markedets dynamik er i stedet endt i en forstærket krisetilbøjelighed*
- *Samtidig har den rendyrkede kapitalisme nok øget velstanden, men kun for de økonomisk velstående. Og samtidig har den indskrænket vækstgrundlaget ved at gøre væksten mere afhængig af en lille kreds af velståendes og virksomheders forbrug og investeringer.*
- *Også i det offentlige er markedstænkningen gået sin sejrsgang. Gennem privatisering og udlicitering er betydelige dele af det offentlige ført tilbage til markedssektoren og New Public Management er udbredt i det offentlige. Men neoliberalismens drøm om markedets effektivitet er stedet endt i et monster af central statsstyring og kontrolbureaukrati.*
- *Markedsprofeter i økonomi og politik repræsenterer ikke fremtidens stemme, men en gentagelse af en fortidig – og farlig – markedsideologi.*

Farvelfærd?

Rygter udbredes om velfærdsstatens snarlige død. I stedet er vi på vej mod en markedsstat forkyndes det af neoliberalisten Henrik Fogh Rasmussen i dagbladet Information 5/8 -11. Også forskeren Ove Kaj Pedersen har været inde på lignende med begrebet ”konkurrencestat”. Der henvises til objektive nødvendigheder bag den udvikling, navnlig stigende globale økonomiske konkurrence, tiltagende markedsgørelse, sociale forandringer med stigende individualisering og opkomsten af en ”kreativ klasse” samt ”politisk modvind”.

Men rygterne om velfærdsstatens er stærkt overdrevne. De udspringer dybest set ikke af økonomisk nødvendighed, men er i højere grad et udtryk for, at arbejdsgiverne og de borgerlige partier i stigende grad undsiger det sociale og politiske kompromis om velfærdsstaten. Det gør de ikke mindst under indtryk af neoliberalismen: En magtfuld ideologisk tro på et stærkt og ureguleret marked i en rendyrket kapitalisme, der i en årrække har domineret den økonomiske tænkning og politik i den vestlige verden.

Nyliberalismen skyllede ind over og igennem den økonomiske tænkning, erhvervslivet og de store borgerlige højrepartier i de sidste årtier af nittenhundredetallet, navnlig i USA og Storbritannien. Fra USA bredte den sig til den øvrige vestlige verden ligesom den slog rod en lang række internationale økonomiske organisationer, OECD, IMF og Verdensbanken er blevet bastioner for nyliberalistiske økonomiske opfattelser og løsningsmodeller. Også EU’s indre marked og monetære union blev bygget op på en neoliberalistisk økonomisk filosofi.

Neoliberalismen har været dominerende i den økonomiske tænkning og politik. Det er derfor måske forståeligt, når forskere som fx Ove Kaj Pedersen tenderer til at indlæse den i statens strukturer og ser dens krav og anbefalinger som udviklingstendenser i statens funktion i form af en ”konkurrencestat”.

Men der er her tale om en problematisk objektivisering af et økonomisk – politisk ideologi og en dertil svarende økonomisk tænkning og politik. Snarere end at være resultatet af ”objektive tendenser” har udviklingen været et produkt af en økonomisk politisk kamp fra neoliberalistiske kræfter for at frisætte markedet i forhold til velfærdsstatens regulering af økonomien og for at revanchere markedet i forhold til den omfattende offentlige ikke-markedsstyrede velfærdssektor.

Ved at ”objektivisere” resultatet af årtiers ideologisk og politisk offensiv forvandles den neoliberalistiske økonomisk politik til objektiv virkelighed, som vi ikke kan ændre, men blot må acceptere.

Neoliberalismens skadevirkninger.

Det er ikke blot forkert, men farligt. Det ses ikke mindst, når neoliberalismen erklæres for det nødvendige svar svaret på globalt stigende økonomisk konkurrence, hvis vi skal bevare velstand og velfærd, således som man kan læse hos Henrik Fogh Rasmussen.

Det er rigtigt, at neoliberalismen i sin egen forståelse handler om at ”øge vækst og velstand” ved at frisætte markedets dynamik ” og om at frigøre kapitalismen fra ”statens snærende bånd” ved at skabe øget konkurrence og mere markeds effektivitet ikke mindst i den offentlige sektor. Problemet er blot, at neoliberalismens drøm om frigørelse af markedets dynamik er i stedet endt i en forstærket krisetilbøjelighed.

For få år siden ramte markedsideologien muren. Den omfattende deregulering af ikke mindst finansmarkederne og tilbagetrængningen af offentlig økonomisk politisk regulering har ført til en spekulationspræget kasinokapitalisme, hvor de mere og mere dominerende bankers grådighed tog overhånd og medførte finanskrisen, der bragte verden på randen af ruin.

Samtidig har den rendyrkede kapitalisme nok øget velstanden, men kun for de økonomisk velstående. Dette er mest synligt i USA, hvor de fleste almindelige amerikaneres indkomster er faldet eller stagneret. Men selv i Europa og Danmark har tilbagetrængningen af offentlig velfærd og omfordeling øget uligheden.

Neoliberalismen har i stedet forstærket afstanden mellem samfundets top og bund. Og samtidig har den indskrænket vækstgrundlaget ved at gøre væksten mere afhængig af en lille kreds af velståendes og virksomheders forbrug og investeringer.

Også i det offentlige er markedstænkningen gået sin sejrsgang. Gennem privatisering og udlicitering er betydelige dele af det offentlige ført tilbage til markedssektoren og New Public Management er udbredt i det offentlige. Men neoliberalismens drøm om markedets effektivitet er stedet endt i et monster af central statsstyring og kontrolbureaukrati.

Høj pris for markedsstaten.

Henrik Fogh Rasmussen synspunkt om, at neoliberalistisk politik og en markedsstat er svaret på de aktuelle økonomiske udfordringer, hvis vi vil bevare velstand og velfærd, understøttes ikke af, hvad vi faktisk ser.

Knap var bankerne reddet efter finanskrisen, før deres kamp mod politiske krav og bånd startede igen, hvilket imidlertid betyder fortsat kasino – og krisekapitalisme. Samtidig kæmper banker, erhvervsliv og højrefløj for at placere regningen for finanskrisen hos skatteyderne og velfærden i stedet for hos de finansielle institutioner og virksomhederne. Men den neoliberalistiske politik med skattelettelse til velhavere og virksomheder samtidig med færre udgifter til offentlige investeringer og sociale støtteordninger reducerer efterspørgslen endnu mere og truer dermed den økonomiske vækst.

Og i stedet for samarbejde om at komme ud af den økonomiske klemme må man spørge, om neoliberalismen har opsagt det politiske kompromis om velfærdstaten og erstattet det med mere og mere åbenlys borgerlig klassekamp, hvilket vil sætte den sociale sammenhæng og kontrakt på spil? Sidst, men ikke mindst oplever ikke blot de gældsramte sydeuropæiske lande, men hele EU, ja tilmed USA, hvorledes bankers og kapitalfondes valuta – og finansspekulationer gang på gang udfordrer det politiske system og sætter regeringer, parlamenter og demokrati skakmat

Neoliberalismens drøm om en mere effektiv styring gennem "markedets usynlige hånd" er endt som en regulær kamp mod den politiske styring og i bund og grund mod demokratiet.

Opgør.

Hvorfor er det ikke kommet til et mere åbenlyst opgør med neoliberalismen økonomisk tænkning og politik?

En af forklaringerne er naturligvis, at neoliberalismen i høj grad repræsenterer for bankers, multinationales og velhaveres særinteresser. Og uanset at neoliberalismens alment velgørende begrundelser er bristet som sæbebobler, opgiver disse magtfulde kræfter naturligvis ikke disse interesser og den ideologi, der så længe har tjent dem. Det styrker formentlig også neoliberalismens fortsatte beståen, at den økonomiske

tænkning trods finanskrisen har haft svært ved at omstille sig fra den udbredte neoliberalisme til de ændrede økonomiske realiteter efter finanskrisen.

Men hvor længe neoliberalismen kan fastholde sin position må være et spørgsmål om tid. Her kan vi måske lære af den forrige store økonomiske krise i mellemkrigstiden. Efter udbruddet af krisen i 1929 tog det års krise, forstærket politisk kamp og i sidste ende en verdenskrig at ryste den økonomiske politik og tænkning ud af datidens markedsøkonomiske tænkning. Også i dag skal der muligvis mere syn for sagen om neoliberalismens skadevirkninger, før det kommer til et mere grundlæggende opgør. I den forbindelse er der naturligvis brug for et kursskifte i såvel den økonomiske tænkning som alt for længe har været domineret af en neoliberalistisk tilgang. Men også brug for et kursskifte i arbejderbevægelsen, der længe med New Labour inspiration har taget alt for meget af den neoliberalistiske politik til sig.

Markedsprofeter i økonomi og politik repræsenterer ikke fremtidens stemme, men en gentagelse af en fortidig – og farlig – markedsideologi. Drømmen om neoliberalismen ER punkteret. Vi er nødt til kæmpe os tilbage til demokratisk regulering af økonomien, tilbage til samarbejde om at bekæmpe krise, vækst og forarmelse og tilbage til en økonomisk tænkning med bund i realiteter frem for i ideologi.